Vastencyclus 2023 – Vertrouwen
(3) Wantrouwen overstijgen

Lezing:

Toen Jezus hoorde dat aan de farizeeën verteld werd dat Hij meer leerlingen maakte en er ook meer doopte dan Johannes – Jezus doopte overigens niet zelf, zijn leerlingen deden dat – verliet Hij Judea en ging weer naar Galilea. Daarvoor moest Hij door Samaria heen.
Zo kwam Hij bij de Samaritaanse stad Sichar, dicht bij het stuk grond dat Jakob aan zijn zoon Jozef gegeven had, waar de Jakobsbron is. Jezus was vermoeid van de reis en ging bij de bron zitten; het was rond het middaguur. Toen kwam er een Samaritaanse vrouw water putten. Jezus zei tegen haar: 'Geef Mij wat te drinken.' Zijn leerlingen waren namelijk naar de stad gegaan om eten te kopen. De vrouw antwoordde: 'Hoe kunt U, als Jood, mij om drinken vragen? Ik ben immers een Samaritaanse!' (Joden gaan namelijk niet met Samaritanen om.) Jezus zei tegen haar: 'Als u wist wat God wil geven, en wie het is die u om water vraagt, zou u Hém erom vragen en dan zou Hij u levend water geven.' 'Maar heer,' zei de vrouw, 'U hebt geen emmer, en de put is diep – waar wilt U dan levend water vandaan halen? U kunt toch niet meer dan Jakob, onze voorvader? Hij heeft ons die put gegeven en er zelf nog uit gedronken, en ook zijn zonen en zijn vee.' Jezus antwoordde: 'Iedereen die dit water drinkt zal weer dorst krijgen, maar wie het water drinkt dat Ik hem geef, zal nooit meer dorst krijgen. Het water dat Ik geef, zal in hem een bron worden waaruit water opwelt dat eeuwig leven geeft.' 'Geef mij dat water, heer,' zei de vrouw, 'dan zal ik geen dorst meer hebben en hoef ik ook niet meer hierheen te komen om water te putten.' Toen zei Jezus tegen haar: 'Ga uw man eens roepen en kom dan weer terug.' 'Ik heb geen man,' zei de vrouw. 'U hebt gelijk als u zegt dat u geen man hebt,' zei Jezus, 'u hebt vijf mannen gehad, en degene die u nu hebt is uw man niet. Wat u zegt is waar.' Daarop zei de vrouw: 'Ik begrijp dat U een profeet bent, heer. Onze voorouders vereerden God op deze berg, en bij u zegt men dat in Jeruzalem de plek is waar God vereerd moet worden.' 'Geloof Me,' zei Jezus, 'er komt een tijd dat jullie noch op deze berg, noch in Jeruzalem de Vader zullen aanbidden. Jullie vereren wat je niet kent, wij vereren wat we kennen; de redding komt immers van de Joden. Maar er komt een tijd, en die tijd is nu gekomen, dat wie de Vader echt aanbidt, Hem aanbidt vervuld van Geest en waarheid. De Vader zoekt mensen die Hem zo aanbidden, want God is Geest, dus wie Hem aanbidt, moet dat doen vervuld van Geest en waarheid.' De vrouw zei: 'Ik weet wel dat de messias zal komen,' (dat betekent 'gezalfde') 'wanneer hij komt zal hij ons alles vertellen.' Jezus zei tegen haar: 'Ik ben het, degene die met u spreekt.'
Op dat moment kwamen zijn leerlingen terug, en ze verbaasden zich erover dat Hij met een vrouw in gesprek was. Toch vroeg niemand: 'Waar bent U op uit?' of: 'Waarom spreekt U met haar?' De vrouw liet haar kruik staan, ging terug naar de stad en zei tegen de mensen daar: 'Kom mee, er is iemand die alles van mij weet. Zou dat niet de messias zijn?' Toen gingen de mensen de stad uit, naar Hem toe.
Intussen zeiden de leerlingen tegen Jezus: 'Rabbi, U moet iets eten.' Maar Hij zei: 'Ik heb voedsel dat jullie niet kennen.' 'Zou iemand Hem iets te eten gebracht hebben?' zeiden ze tegen elkaar. Maar Jezus zei: 'Mijn voedsel is: de wil doen van Hem die Mij gezonden heeft en zijn werk voltooien. Zeggen jullie niet: "Nog vier maanden en dan komt de oogst"? Ik zeg jullie dit: kijk om je heen, dan zie je dat de velden rijp zijn voor de oogst! Nu al krijgt de maaier zijn loon en verzamelt hij vruchten voor het eeuwige leven, zodat de zaaier en de maaier tegelijk feest kunnen vieren. Hier is het gezegde van toepassing: De een zaait, de ander maait. Ik stuur jullie eropuit om een oogst binnen te halen waarvoor je geen moeite hebt hoeven doen; dat hebben anderen gedaan en jullie maken hun werk af.'
In die stad kwamen veel Samaritanen tot geloof in Hem door het getuigenis van de vrouw: 'Hij weet alles van mij.' Ze gingen naar Hem toe en vroegen Hem bij hen te blijven. Toen bleef Hij nog twee dagen. Nog veel meer mensen kwamen tot geloof door wat Hij zei; ze zeiden tegen de vrouw: 'Wij geloven nu niet meer om wat jij gezegd hebt, maar we hebben Hem zelf gehoord en we weten dat Hij werkelijk de redder van de wereld is.'

Joh 4,1-42 (NBV21)

Overweging

Van put naar bron…

In het centrum van Parijs staat er sinds 1869 een grootwarenhuis met de naam *La Samaritaine*. Het is verbouwd in 1920 in art déco stijl, heeft een prachtig dak met glasramen, een fresco van 115 m2 en hangende galerijen. De naam van het warenhuis is afgeleid van een openbare waterpomp uit 1601, ten tijde van Hendrik IV, en is gelegen bij een kapel gewijd aan de ontmoeting van Jezus en de Samaritaanse vrouw. De pomp is verdwenen, maar de naam is gebleven… Ontroerend.
De slogan van het grootwarenhuis is: *"On trouve tout à la Samaritaine"*. En die indruk heb ik ook als ik de tekst van Johannes laat klinken : *Je vindt alles/het Al bij de Samaritaanse* !

De lezing van vandaag is één van mijn geliefde passages uit het Evangelie, en ik ben de enige niet, want van bij het begin dat er volgelingen van Jezus waren werd dit tafereel onophoudelijk levendig weergegeven, illustraties ervan zijn reeds te vinden in de catacomben van Rome.

Afbeelding van catacombe Via Latina, Rome, ca 350 pC:

Om van Jeruzalem naar Galilea te gaan "moet" je door Samaria. Dat 'moeten' maakt duidelijk dat de verstandhouding tussen Judea (Z) / Galilea (N) aan de ene kant, en Samaria middenin aan de andere kant, niet op wieltjes liep. Samaria werd tijdens de ballingschappen bevolkt door niet-Joden – ballingen van elders – die zich vermengden met achtergebleven Samaritanen. De huidigen werden letterlijk als 'bastaards' en heidenen beschouwd, echte paria's. En erger nog, toen de Tempel in Jeruzalem moest worden heropgebouwd boden de Samaritanen hun hulp aan, maar die werd geweigerd in Jeruzalem. Stel je die vernedering voor ! Geen tweede kans om erbij te horen… en de vijandschap en het racisme blijven woekeren.
Sichar, pijnlijk genoeg, is het huidige Nablus, waar onlangs 11 Palestijnse slachtoffers vielen door een Israëlische raid… Dat zegt genoeg, wie weet of het geen nakomelingen uit beide kampen betreft... en God weet hoelang het zal duren vooraleer Oekraïne en Rusland zich zullen kunnen verzoenen?

Maar als Jezus door Samaria 'moet' gaan, is het omwille van een verborgen agenda, daar ligt immers, dicht bij de berg Garizim, Sichar/Sichem, waar aan Abraham nakomelingschap werd beloofd toen hij uit zijn land wegtrok (Gen.12,7) en waar de put van Jakob ligt. In het Eerste Testament is er geen verwijzing van de *put* van Jakob op die plek, wel dat Jakob die grond kocht voor zijn zoon Jozef (Joz.24,32). Voor de Samaritanen kan die grond niet heilig genoeg zijn, hij staat symbool voor een band met de aartsvaders over al de conflictueuze peripetieën van de geschiedenis heen. Je ziet het – en we hebben het van Jef en Guido geleerd – je hebt hier een topografie die ook psychografie is. Bij de bron gebeuren immers belangrijke ontmoetingen.

Het is dus hier dat het gesprek zich ontspint, bij de oorsprong, ver voorbij alle herrie, ruzies en misverstanden. Zoals wij zouden teruggaan naar de primitieve Kerk, in de ideale tijd van voor alle schisma's tussen Constantinopel en Rome…

De evangelist en Jezus vermelden een bron en de vrouw een put…
Je merkt het verschil… Van put naar bron.

Sommige commentatoren beweren dat de Samaritaanse vrouw niets begrijpt, dat ze de woorden van Jezus letterlijk neemt, dat de dialoog één en al misverstand is. Anderen stellen dat het evangelie van Johannes, dat zo diepzinnig is, zich niet zou vermaken en zich baseren op de domheid van iemand die naast de kwestie reageert. Nee, de Samaritaanse is niet stupide, ze beseft heel goed dat Jezus de symbolische zegswijze hanteert en zij volgt hem daarin.
(we kunnen wel veronderstellen dat de leerlingen niet vatten van welk brood Jezus leeft… Beetje traag van begrip…)

Zegt zij niet dat ze niet meer zou moeten om water gaan als ze geen dorst meer zou hebben? Alsof ze geen water niet meer zou nodig hebben om te koken en te wassen…
Zij leert ons dus hoe we met die spirituele taal kunnen omgaan. Jezus grijpt haar opmerkingen om ze ver voorbij alle clichés te brengen en openbaart zich uiteindelijk als de Messias die zij eigenlijk verwacht, groter dan de aartsvaders, hij die zich niet bindt aan Jeruzalem of de berg Garizim. Die zich niet bindt aan regels die het spirituele leven aan banden legt…

Is de Samaritaanse niet het zusje van Sarah, de vrouw van Tobias? Telt ze niet bijna evenveel 'op de klippen gelopen' relaties? Vijf mannen en de zesde die haar man niet is… Zes is geen interessant getal in de Schrift. Zou Jezus dan de "zevende" niet zijn, die tot haar **SPREEKT**, eindelijk iemand die tot haar spreekt en haar diepste dorst, haar verlangen naar leven erkent.

Ik citeer hier graag Jacques Lacan, de psychoanalyticus : **"Je kan niet alleen van iemand houden om wat hij heeft maar letterlijk om wat hij mist."**
Liefde is gericht op het allesomvattend wezen van de ander. Op zijn bijzonderheid. Op alles wat is en ook op alles wat ontbreekt. Je houdt niet "in stukjes" van iemand. Je ervaart het gevoel vanuit het volledige wezen van de ander."

En zoals Broederlijk Delen het ons 40 dagen lang voorhoudt:
Ik citeer: "Toenadering vraagt openheid en erkenning van elkaars geschiedenis en lijden. Scheidsmuren breken zet ook ons op weg naar een samenleving van gelijkheid en gerechtigheid. Wij worden gezonden om mensen samen te brengen en te laten proeven van het volle leven als van een verfrissende bron. Je mag het ook verder vertellen: de 25%-revolutie gaat door."

Dom Helder Camara, door zijn tegenstanders de 'rode bisschop' genoemd, hij die zijn gouden bisschopskruis ruilde voor een houten kruis, zei het al in de jaren '70: "Gedeelde utopie is de drijfveer voor de toekomst"

Terug naar de lezing:
Jezus zegt niet dat hij de Messias is, hij zegt ook niet "Ik ben *het*", hij zegt: "***Ego eimi***, ***ik ben***, die tot u spreekt!" Als een echo van de Naam die Mozes vanuit het braambos te horen kreeg. Hij refereert op die manier naar wie hem voorafging, zoals we vorige zondag mochten horen.
Hij is de verfrissende bron die zich noemt ***IK BEN,*** Ik ben degene die je diepste verlangen erkent, de bron die aan je bestaan consistentie geeft.

De vrouw laat haar (symbolische) kruik staan – die heeft ze niet meer nodig – en loopt naar haar medeburgers om te verkondigen welke 'goede boodschap' ze ontvangen heeft. Haar stadsgenoten vertrouwen haar getuigenis, maar daar blijven ze niet bij.

Werden we niet af en toe door een 'Lieve' Liergenoot terecht verwittigd : "Geloof in God, niet in zijn verkondigers" ? En toch zou ik een lans willen breken voor alle profeten, getuigen en verkondigers die ons tot hier brachten, ook al waren ze vol gebreken en zondig, misschien met dezelfde dubieuze reputatie als die van de Samaritaanse vrouw.

Zoals Paulus naar de Korintiërs schrijft:
"Maar wij zijn slechts een aarden pot voor deze schat; het moet duidelijk zijn dat onze overweldigende kracht niet van onszelf komt, maar van God."(2 Kor. 4,7)
Als een breekbare aarden pot. Wanneer het een tik krijgt vliegen de stukken er af, komen er barsten in en dreigt het soms letterlijk uit elkaar te vallen. Feilbaar, wankel, vol twijfels en vragen, soms overmand door wantrouwen, zo zijn we als mensen. Soms ook bedrogen en gekwetst in ons vertrouwen. Verontwaardigd door schandalen in eigen kerkelijke kringen of elders…
De mensen van Sichar tonen ons de weg, zij overstijgen hun – misschien gerechtigd – wantrouwen door zelf te zoeken naar de bron en Jezus zelf uit te nodigen die twee volle dagen bij hen zal verblijven. Op die manier konden ze de vrouw haar geloofwaardigheid teruggeven. Ik verwijs hier naar de mooie uitgave van *Streven-vrijplaats* die Henk ons bezorgde, waar zo duidelijk het onderscheid wordt gemaakt tussen geloofwaardigheid en vertrouwen. Kort gezegd: in de mate dat je geloofwaardig bent, kan ik je vertrouwen… Of: in de mate dat ik probeer geloofwaardig te zijn, kan je mij vertrouwen.

En nu nog een toemaatje: het is je waarschijnlijk opgevallen dat ze geen naam heeft, de Samaritaanse vrouw.

Byzantijnse hagiografen ontwikkelden later het verhaal van de Samaritaanse vanaf het moment van haar bekering. Bij haar doop op het Pinksterfeest ontving zij de doopnaam Fotina, die 'Verlichte' of 'Stralende' betekent. In Slavische talen is haar naam 'Svetlana'. Naamfeest: 20 maart.

Gezien meerdere fresco's in de catacomben was Fotina – de Verlichte, de Stralende – in Rome zeer bekend. In Griekse preken van de vierde tot de veertiende eeuw wordt zij zelfs 'apostel' en 'evangelist' genoemd. Een tip om vrouwen in het volle licht te plaatsen tijdens het synodaal proces dat nu in onze Kerk gaande is…

Is Fotina geen collega van Junia, die in de brief aan de Romeinen letterlijk *apostel* genoemd wordt (Rom 16,7)?

Om te besluiten:
Zou het niet goed zijn om ons leven tegen het licht van de Samaritaanse Fotina te houden, om geloofwaardig te zijn en om vertrouwen te hebben? Wij mogen en kunnen elkaar hierin inspireren, bevestigen en ondersteunen.
Laat ons dromen van een gemeenschap waar wij echt naar elkaar luisteren, dromen van een dialoog op de wijze van Jezus en Fotina.

Kome wat komt.
Peut-être. Kan zijn…

Monique de Buck
De Lier, Brugge, 12 maart 2023

Inspiratie bij:

- Campagne Broederlijk Delen 2023
- Streven vrijplaats, *een economie van het vertrouwen*, hors-serie nummer STREVEN, december 2022
- Debel H., *Levend water! Jezus en de Samaritaanse vrouw in Johannes 4*, EZRA Bijbels tijdschrift 21, maart 2014
- Eychenne J., *Jésus et la Samaritaine*, www.chretiens-en-marche.org
- Pernot L., *Commentaire biblique*, 2015